

VEST O "PLAVIH POSTAVAH" ZA ILLINOIS IZZVALA SILEN OPOR.

Na vseh koncih in krajih je čuti glasove, ki ugovarjajo s vso ogorčenostjo predloženim zakonskim osnovi.

SPLOŠNO MENENJE JE, DA BO PREDLOGA "PLAVIH POSTAV" POPOLNOMA PORAZENA.

Chicago, Ill. — Še zadnje županske volitve niso tako razburile čikaškega prebivalstva, kakor ga je vest o predloženih zakonskih osnovi za uvedbo "plavih postav" v državi Illinois. Med tistimi, ki protestirajo proti tej cerkveni in pobožni nakan, so zastopniki razen cerkvenjanih patronov vsi sloji čikaškega prebivalstva.

Zvezna senatorja, običajni očetje, kongresniki, odvorniki, sodniki, trgovci, telefonistinj, delavci in drugi so se izrekli proti predlogi, ki jo je nepriljubljeno spravljal pred illinojsko legislaturo državni senator MacMurray v četrtek pretekli teden, in po kateri bi smeli ob nedeljah ljudje samo moliti in nositi denar v duhovniške blaginje. Vseh zabav in razvedril bi bilo konec, če bi prišla omenjena predloga "plavih postav" v veljavo po tej državi. Nobenih več poletnih izletov, nobenih koncertov, nikakšnega igranja bi ne bilo več v illinojski državi. Svet bi stopil za več desetletij nazaj ter se moral poglabljati v neumljive bajke raznih cerkvenih pridigarjev. Z molitvenimi bukvicami v roki bi smel le na dan. Ali s smodkom v ustih bi se krčili postavili, in treba bi mu bilo oditi v "špekamro".

Tudi med mladino je nastala velika nevolja. Dečki in deklice godrnjajo in se jesa nad to nazadnjaško nakano, da bi postala "Central Park" popolnoma mrtva. Ne mogli bi se igrati, ne jahati malih konjčkov. Žaljubljeni ljudje bi se več ne mogli vozariti na čolnih po zapeljivih ribnjakih.

Gledišča bi bila najhuje prizadeta s finančnega stališča, ljudje, ki jih imajo čas obiskavati le ob nedeljah, pa s duševnega.

Avtomobili bi ne mogli dobiti goriva ob nedeljah. Mnogi bi morali zastranega obstat kar na srednjem potu, ki jih tamkaj počaka prihodnjega dne.

Celo suhači so proti predlagani zakonski osnovi. Kajti vodja protisilunske lige za državo Illinois se je izjavil, da nima njegova organizacija nobenega posla z MacMurrayjevo predlogo "plavih postav".

Illinois je ena izmed tistih desetih držav, po katerih deluje zveza "gospodovega dneva" za uvedbo "plavih postav".

V Springfieldu se bo vnel hud in vroč boj za uzakonjenje predložene zakonske osnove "plavih postav".

Med cerkvenimi stebri je le malo takih, ki so proti "plavim postavam". Na splošno pa se da reči, da je večina prebivalstva proti takšni odredbi. Ali kljub temu se ni zagotovljeno, da bi zagovorniki "gospodovega dneva" ne zmagali, kakaj, reakcija in mračništvo sta se precej močno zlo med ljudmi.

Turški kandidatje.

Carigrad, 14. apr. — Sko vsi voditelji sedanje narodne skupščine v Angori so priglasi svoje kandidature v Carigradu. Mustafa Kemal paša, Izmet paša, Rauf bej, Kazim Kara bej, Feri paša in drugi so kandidati. Carigrad bo imel 25 poslancev v novi skupščini; 25 kandidatov, ki prejmejo največ glasov pri volitvah, bo izvoljenih. Volilna kampanja je zelo vroča.

Japonska pošlje trgovsko misijo v Moskvo.

Honolulu, Havaj, 14. apr. — Tukajšnji japonski list "Nippon Zemi" je objavil brzojavko iz Tokija, ki sporoča, da japonska vlada namerava v kratkem poslati trgovsko misijo v Moskvo za sklenitev trgovske pogodbe z Rusijo.

Pregled večjih dnevnih dogodkov.

Amerika.

Kampanja za "plavo postav" v Illinoisu izzvala silen odpor. Velemesarski kralji "zvišali" mezde.

Zvezna vlada se obotavlja s preiskavo glede navijanja cene sladkorja.

Dvajset rudarjev v West Virginiji obtoženih umora.

Farsa preiskave otroškega dela na poljih pese v Michiganu.

Inosemstvo.

Francija privije svojo militarni silo v Nemčiji.

Sabotaža v Poruhrju narašča. Zinovjev napoveduje skorajno rdečo vlado v Nemčiji.

Ustanovitev nove socialistične internacionale.

Velika povodenj v Moskvi.

FRANCIJA PRIVIJE SANKCIJE.

Poincare in Theunis priznata, da zasledba Poruhrja še ni omajala Nemčije.

ZDAJ PRIDE OKUPACIJA HAMBURGA.

Pariz, 14. apr. — Ministrska predsednika Francije in Belgije, ki sta včeraj konferirali v Parizu, priznata, da okupacija Poruhrja še ni stila pasivne resistance v Nemčiji. Zato sta sklenila, da privijeta stiskalnico in nastopita bolj drastično napram Berlinu.

Kakšne bodo nove sankcije, še ni znano, toda govori se, da nameravajo Francozi in Belgijci zasesti Hamburg in Bremen ter odrezati Nemčijo od Severnega morja. Anglija se bo nedvomno pretivila temu koraku. Mogoče se raztegne okupacija na sosednje ruhrske kraje ali morda misli Poincare na splošno zaplenbo prometovnikov in industrij v Poruhrju.

Fakt je, da trimesečna zasledba Poruhrja ni prinesla zaželjenega uspeha; Nemčija — dasiravno jako udarjena — se noče podati. Pariški borzjani se sicer tolažijo, da bo treba čakati še dva meseca na kapitulacijo, ali ravno to so rekli v februarju.

Duesseldorf, okupirana Nemčija, 14. apr. — Sabotaža v Poruhrju narašča. Razdevanja važnih železniških in kanaljskih križišč in spojišč so na dnevnem redu. Francozi so spoznali, da imajo opraviti s tajno in zelo dobro organizirano nemških sabotistov, katere še niso odkrili. Vsi čini sabotaže se izvršujejo ponoči in na tako premeten način, da ni najmanjšega sledu za storilce. Francozi so do danes aretirali le tri moške, o katerih sumijo, da so sabotisti.

Porenska zavezniška komisija je včeraj ukazala izgnati nadaljnjih 433 Nemecev; izgnanci so večinoma carinski in železniški uradniki.

Berlin, 14. apr. — V Berlinu narašča brezposelnost. V zadnjih desetih dneh je bilo 33.000 delavcev vrženih na cesto. Velike električne in kovinarske tovarne obratujejo le po tri dni v tednu.

Predsednik Ebert je izjavil v petek, da je nemška republika vsako minuto pripravljena doseči sporazum s Francijo, toda le pod pogojem, da ostane nemška zemlja nerazdeljena in svoboda nemških delavcev nedotaknjena. Nemški delavci je pripravljen nositi najtežje breme rekonstrukcije, toda nikdar ne bo delal v prirozi grozečega nabasanege morilnega orožja.

Ebert je ostro žigosal Francijo radi njenih brutalnosti v Poruhrju, kjer afriški črni izganjajo domačine in uničujejo njihovo imovino. Velikonočni masaker delavcev v Kruppovih tovarnah je pokazal, kakšna "ekonomska-inženirska misija" Francozov v Poruhrju. Dejstvo, da so se katoliške, socialistične in komunistične unije delavcev v Kruppovih tovarnah združile in izvolile skupni odbor v svrhu zaščitne akcije, dokazuje — je dejal Ebert — pred vsem svetom, da se francoski militaristi ne morejo igrati z nemškimi delavstvom.

VELEMESARSKA "DOBROHOTNOST" DO DELAVCEV BO DRAGA ZA LJUDSTVO.

Kakor poročajo, so velemedsarij v tako dobri volji, da so vrgli par drobtin svojim delavcem s svoje bogate oblozene mise.

DELAVCI BODO TISTE PARCENTNE POVIŠKE MORALI PLAČATI DESETERNO.

Chicago, Ill. — Zadnja sobota zjutraj so tukajšnji časopisi prinesli vest, da so se čikaški velemedsariji milostno ozrli na svoje delavce ter jim "dobrohotno" dovolili poviška po par centov na uro, s debelimi črkami na prvi strani od zgoraj.

V teh poročilih je videti številke, iz katerih se da posneti, da bo kakih 81.500 mesarskih udeležencev deležnih tiste nekončne velemedsarske "dobrohotnosti", nadalje, da bo ta povišek znašal nekaj nad šest milijonov dolarjev na leto, in da stopi ta mesarska "vrednotnost" danes v veljavo.

Pa si ogledimo to velemedsarsko dobrohotnost!

Veledsarsija Armour-Morris se je odločila povišati svojim delavcem mezdo za deset odstotkov v znesku po \$2.500.000 na leto. V tem podjetju je nad 35.000 delavcev.

Veledsarsija Swift & Co. se je ravnala po Armourju ter privolila tudi desetodstotni povišek svojim 25.000 delavcem. Celotni letni znesek ni povedan.

Veledsarsija Wilson & Co. ima 14.000 delavcev. Ti bodo dobili povišek od 3 do 5 centov na uro. Celotni letni povišek bo znašal \$1.500.000.

Veledsarsija Cudahy Packing Co. je dovolila povišek po 5, 4 in 3 cente na uro. Delavcev ima okoli 8.000. Celotni letni povišek ni povedan.

Do tega sklepa so prišli na konferenci, ki je trajala dva dni in katere so se vdeležili zastopniki vseh štirih velemedsarij.

Človek se veseli, kadar sliši o kakem povišku delavskih mezd, zakaj, te so skoro v vseh industrijah tako pičle, da se delavstvo komaj preživlja. O kakim primerni udobnosti delavskega življenja ob sedanjih plačah in sedanjih draginji sploh ne more biti govora.

Veledsarsiji so dali teh par drobtin s svoje bogate oblozene mise samo zato, da bodo lažje podražili vse mesne izdelke, ki so pod njihovo kontrolo.

Vsa dežela se naj pripravi na podražanje mesa. Kajti če vpoštejemo vsa tozadevna dosedanja izkustva, moramo reči, da bo temu tako. Vsak kapitalist se namreč drži pravila: Če dam komu kaj, mi mora ta tisto drobtino povrni ti deseterno. In delavci pri omenjenih velemedsarijah bodo povrnil najmanj deseterno tistih par centov s tem, da bodo prisiljeni jesti dražje meso.

Veledsarski povišek je le pesek v oči. In velemedsariji so že dovolj premeteni lisjaki, da jim je znano, koliko je vreden tak pesek. Za milijone in milijone dobička se vendar izplača vreči par drobtin med delavce. Javno mnenje bo smatralo velemedsarije za blagodušne gospode, in stvar bo zopet tekla po svoji stari poti.

Mesariji se bodo zadovoljno smejali v pest, narod bo plačeval visoke cene za meso, in z njim seveda tudi velemedsarsko delavstvo, ki bo še nadalje komaj da živelarilo in garalo za bomo mezdo kakor doslej.

Taki poviški nikoli ne izboljšajo delavčevega položaja, nego ga še poslabšajo, ker uspravajo ljudstvu zavest.

SACCO RAZGLAŠEN BLAZNIM.

Boston, Mass. — Nicola Sacco, znani italijanski delavski organizator, ki je blizu dve leti čaka v ječi v Dedhamu na smrtno obsodbo, obtožen umora, je bil zadnje dni spoznan blaznim. Zdravniški zvezeni, ki so ga preiskali, so priporočili, da se Sacco nemudoma pošlje v umobolnico.

VSI ZAKONI MINIMALNE MEZDE ZA ŽENKE BODO OVRŽENI!

Minneapolis, Minn. — (Feder. Press.) — Čim je vrhovno zvezno sodišče razsodilo, da je zakon za minimalno mezdo za ženske v Koulmbijakem distriktu protustaven, so kapitalistične organizacije po vsej Ameriki pričele s delom, da se slični zakoni v posameznih državah Unije razveljavijo na enak način. Zveza tovarnarjev v Minnesoti je že vložila tožbo za razveljavljenje minnesotakega zakona minimalne mezde za ženske.

KOMEDIJANTSKA PREISKAVA.

Kako preiskujejo otroško delo v Michiganu. — Otroci farne šole izbrani od duhovščine kot eksemplari "zdravega" dela.

Detroit, Mich. — (Poroča Stanley Boone, Federated Press.) — Zbornišni odsek michiganske legislature se je te dni podal na osebnostno turo po poljih sladkorne pese v Michiganu, da se prepriča, kako je s otroškim delo mna teh podjih. Narodni odbor za blaginjo otrok je pred kratkim objavil obširno poročilo o škandaloznem izkoriščanju otrok na polju sladkorne pese in državna zbornica je imenovala odsek, da stvar preišče.

Odsek je torej na delu in ima se dobro. V Merrillu, Mich., kjer pričenjajo pesna polja, je imel odsek sijajni sprejem. Benjamin C. Hubbard, upravitelj Holland-St. Louis Sugar kompanije v St. Louisu, Mich., je osebno sprejel preiskovalce in jih peljal najprej v hotel, kjer jih je pogostil. Nato je Hubbard s smehljajočim obrazom izročil predsedniku odseka listek, na katerem so bila imena šolskih otrok, ki so bili zaslani kot priče.

Zaslišanje se je vršilo v mestni hiši. Prisotni so bili: Mestni zdravnik, pastor kongregacijske cerkve in še par humanitarcev. Pod vodstvom teh "dobrih" je sedelo nekaj farmarskih najemnikov. Vse je bilo pripravljeno, samo priče še ni bilo. Kar se odpro vrata in v sobo priskače četa izbranih, rdečeličnih otrok, katere sta vodila nadučitelj in učiteljica katoliške farne šole Presvetega arca. Otroci so bili izbrani na dokaz, da je otroško delo zdravo in jim koristi na telesu in duhu. Otroci so bili naučeni, kaj imajo povedati; to, kar so povedali, se je glasilo, kakor da pojejo v zboru: "Oh, kakor ljubimo delati na pesnem polju!"

Vprašanja in odgovori so šli kot po loju. Delo na polju sladkorne pese je lahko. Otroci radi delajo! Petnajst ur delajo pa niso nič trudni! Delo je igra! Kakor da se igrajo! Kadar se naveličajo puliti peso, jo pa režejo. To je igra!

Ko je bilo "zaslišanje" končano, so bili vsi zadovoljni, najboljši pa upravitelj sladkorne družbe. Ravno takšna komedija je bila v St. Louisu. Upravitelj kompanije je najprej naročil preiskovalcem pojedino v hotelu, nato je bilo "zaslišanje". V mestno hišo niso šli. Čemu? Preiskava se je vršila in završila kar v pisarni Columbia Sugar kompanije!

Zopet je prišla kopa izbranih, rdečeličnih otrok. Vse je šlo gladko. Neka deklica je rekla, da ne delajo zmiraj. "Kako to?" je vprašal preiskovalec. "Kadar dežuje, smo doma," je bil vesel odgovor. Vsi so se smejali modremu odgovoru otroka!

V Saginawu je bila ista komedija. Tu je bil odsek pod "očetovskim skrpstvom" Michigan Sugar Co. Družba je priredila preiskovalcem banket in W. M. Smith, upravitelj kompanije, je dal predsedniku imena otrok, ki so pričali. Otroci so bili "zaslišani" v poslopju banke.

LUEDE SE JE VRNIL NA SVOJE STARO MESTO.

Chicago, Ill., 16. aprila. — Arthur Lueder se je danes zjutraj vrnil k svoji pisarniški misli kot čikaški pošni načelnik. Pošni uslužbenec so mu priredili veliko ovacijo.

SLADKORNA CENA SE VIŠA, VLADA SE OBOTAVLJA V PREISKAVI.

Basil Manly opozarja vlado, naj pošče veržnike in jih kamuje, sicer bo on posegel vmes ter povedal narodu, kako in kaj.

VERIŽNIKI NAVIJAJO CENE, KAKOR KAŽE BAROMETER V VLADNEM RAZPOLOŽENJU.

Washington, D. C. — Ko so sladkorne cene dosegle v petek svoj višek v povojni dobi, je predsednik Harding nemudoma naročil pravosodnemu departamentu, naj preišče položaj ter dožene vzrok sladkornemu navijanju.

Pozval je pomočnega generalnega zveznega pravdnika Seymourja, ki mu je poverjena preiskava v sladkornem verižništvu, na konferenco svojega kabineta.

Po tej konferenci je dal sporočiti, da bodo vsi tozadevni koraki storjeni potom vladnih postavnih agencij.

Iz tega se da posneti, kako strašno se obotavlja vlada poseči v srčenje gnezdo sladkornih verižnikov. Ta strah je nekam sumljiv in obnavlja zgodbo o tem, da so zadaj za vlado tisti, ki dovoljujejo in prepovedujejo, da so zadaj za njo denarni mogotci, ki jim je predvsem za lastne blage, pa če pri tem narod še tako hudo trpi.

Tarifna komisija zatrjuje v svojem poročilu, da ni na tarife zvrščati krivde sladkornega navijanja, ki je povzročilo, da gre iz žepov ljudskih množic na milijone dolarjev v bisage pohlepkih verižnikov.

Trgovski departament je obvestil predsednika Hardinga, da ni pripisovati višjih sladkornih cen ekonomičnemu položaju, nego verižnikom.

Tarifa torej ni kriva, niti ne gospodarski položaj v tej deželi. Počemu potem te einanje in obotavljanje, ko pa je na dani, kdo navija ceno sladkorju?

Ravnatelj organizacije "The People's Legislative Service" Basil Manly, ki je razkril prvi vzrok sladkornega navijanja, je dejal, da je pravosodni departament kriv zadnjega zvišanja sladkornih cen.

"Če bi departament hotel nčiti tiste, ki so odgovorni za povišanje sladkornih cen, bi to tudi lahko storil," je rekel Manly.

"Jaz sam sem dobil nekaj jako važnih dokazov. Če se departament zanima zanje, mu lahko povem vse, kar vem."

"Če pa departament ne mara izrabiti tega, bomo povedali ljudstvu vse, kar nam je znanega o tej zadevi."

"Zelo zanimivo je opazovati, kako se dviga in pada sladkorna cena, odkar je izdal trgovski departament poročilo, v katerem je bilo rečeno, da se nam je bati pomankanja sladkorja, čeprav ni temu tako."

"Ko se je po prvem povišku zdela, da bo vlada posegla vmes, se je cena sladkorja polagoma nizala do dne 5. aprila. Ko pa je zvezni pravdnik William Hayward v New Yorku naznanil, da ne bo vladne preiskave, je jela iti sladkorna cena nemudoma navzgor."

Cela zadeva je zares zanimiva, in ob sedanjih razmerah skoro ni priškovati odpomoči, če narod ne pritise na vlado, da naredi konec sladkornemu verižništvu.

DVAJSET RUDARJEV OBTOŽENIH UMORA.

Med obtoženi je tudi odvornik rudarske unije.

Charleston, W. Va. — Harold W. Houston, glavni odvornik rudarske organizacije v West Virginiji in dvajset drugih članov organizacije je bilo zadnji petek obtoženih po "veleporoti v okraju Logan umora in sodelovanja pri umoru. Obtožba menda izvira iz dogodkov tekom zadnje rudarske stavke.

BANKIR FORGAN BI ZAPALIL IN VPEPELIL VSE BILJO NE NEMŠKIH MARK.

Chicago, Ill. — David R. Forgan, predsednik National City banke, je rekel zadnji petek večer na banketu nekega kluba v hotelu Ehermanu, da on bi zapalil ves denar Nemčije v papirju, če bi mogel, kajti to bi bil edini način stabiliziranja nemške marke. "Vse finance kontinentalne Evrope bi treba uničiti od vrha do korena in potem zgraditi popolnoma nov finančni sistem. To je edina rešitev vprašanja za Evropo," je dejal bankir Forgan.

VELIKA POVODENJ V MOSKVI.

Del glavnega mesta sovjetske republike je pod vodo.

Moskva, 14. apr. — Reka Moskva je četrtil v sto letih prestopila bregove in se začela razliti po ulicah. Velik del mesta je pod vodo. Moskovska sovjetska uprava je hitro uvedla vse varnostne naredbes; vsi čolni in brodovi, ki so na razpolago, so rekvirirani in poplavljeni površina je razsvetljena ponoči. Odrejena je tudi zdravniška pomoč. Ambulance v čolnih so na mestu. O kakih izgubah življenja še ni poročil, toda materialna škoda je velika.

Povodenj v Moskvi pride redno vsakih 25 let, slasti kadar je, kot to leto, nenavdno debel sneg. Ko se debele plasti snega prične topiti, naraste reka. Toda praznovrni kmetje majojo v glavami in strahoma govorijo: "Bojja kazen je zadel Moskvo, novo Sodomo in Gomoro!"

Mason Day, podpredsednik Barnadall korporacije iz New Yorka, je danes podpisal pogodbo s sovjetsko vlado za jaksorisanje bogatih oljnih zemljišč v južni Rusiji.

Rdeča vlada v Nemčiji je blizu, pravi Zinovjev.

Zavezniki imperialisti bodo kmalu potisnili Nemčijo v Unijo sovjetskih republik, se glasi razglas.

Riga, 14. apr. — Zinovjev, predsednik izvrševalnega odbora tretje internacionale in član centralnega izvrševalnega sovjetskega odbora, je včeraj objavil proklamacijo tretje internacionale, v kateri pravi, da bodo zavezniški imperialisti kmalu prisilili Nemčijo, da dobi komunistično vlado in stopi v kolo sovjetskih republik.

Tu se poroča, da 80.000 ton pčnice in ri, ki so jih poslali sovjeti nemškim delavcem v Poruhrju, je bilo namenjenih za začetni živilni sklad nove nemške vlade in sovjetski uradniki, ki imajo razdeliti što, bodo organizirali revolucijo v Nemčiji.

Nova socialistična internacionala.

Zborovanje zastopnikov strank iz evropskih dežel v Italiji.

Bregenz, Italija, 14. apr. — Zastopniki socialističnih strank iz evropskih dežel so se sešli včeraj tu in zaključili, da se organizirajo nova socialistična internacionala, ki se bo imenovala "Socialistična delavska internacionala".

Predstavniki angleške Labor party in socialistov iz Francije, Belgije, Rusije, Nemčije, Italije, Avstrije in Čehoslovakije ter židovskih organizacij, v centralni Evropi so v pripravljalnem odboru. Zborovalci so se bavili s programom, ki ima nadomestiti program stare druge internacionale, katere je bila razbita med vojno. Tu zbrani socialisti ne odobravajo moskovske tretje internacionale. Njih glavni cilj je svetovni mir.

VREME.

Chicago in okolice. — V torek jasno in nekoliko topleje. Temperatura zadnjih 24 ur: najvišja 40, najnižja 36. Bolnice izide ob 5.08, zidča ob 6.32.

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Cene oglasov po dogovoru. Rokopisi se ne vračajo.

Naročnina: Zedinjena država (izven Chicago) \$5.00 na leto, \$2.50 na pol leta in \$1.25 za tri mesece; Chicago \$6.50 na leto, \$3.25 za pol leta, \$1.65 za tri mesece, in za inostranstvo \$8.00.

Naslov za vso, kar ima stik s listom

"PROSVETA"

2657-59 So. Lawrence Avenue, Chicago, Illinois.

"THE ENLIGHTENMENT"

Organ of the Slovene National Benefit Society.

Owned by the Slovene National Benefit Society.

Advertising rates on agreement.

Subscription: United States (except Chicago) and Canada \$5 per year; Chicago \$6.50, and foreign countries \$8.00 per year.

"MEMBER OF THE FEDERATED PRESS"

Datum v oglepaju n. pr. (March 21-23) poleg valnega imena na naslovu pomeni da vam je s tem dnem potekla naročnina. Poslovite jo pravočasno, da se vam ne ustavi list.

NAPACNI ARGUMENTI.

Nasprotniki nacijonalizacije ameriških železnic pravijo, poglejte v Čehoslovakijo, pa se boste prepričali, kako draga reč je nacijonalizacija železnic. Seveda se ti nasprotniki poslužujejo samo številki pri svojih argumentih in popolnoma prezirajo faktorje, ki so odgovorni za te številke.

Železnice nosijo le tedaj dobiček, ako se tudi rabijo do skrajne meje.

Na pr. če zgradimo železnico, nastavimo železniške uslužbenke in po nji teče vsaki dan samo par vlakov, bo železnica imela najbrž izgubo. Ako se na ravno isti železnici pomnoži promet za dvajset ali trideset vlakov na dan, bo železnica dajala dobiček, akoravno bo pomnoženo železniško osebje. Obrat na železnici se da primerjati z obratom v tovarni. Tovarnar, ki si je nabavil drage stroje, ima izgubo, ako ti stroji stoje in ne delajo. Na obratno bo pa tovarnar napravil dobiček, ako te stroje izrablji do skrajne meje in kadar so obrabljeni, jih nadomesti z drugimi in boljimi stroji. Tako govori abeceda gospodarskega nauka.

Pred vojno so dajale železnice na Češkem velik dobiček. Posebno severozapadna železnica se je nahajala v izredno dobrem stanju. Tudi državne železnice na Češkem so dajale tako velik dobiček, da je uprava državnih železnic lahko krila primanjkljaj na drugih državnih železnicah, ki so imele majhen pasažirski in tovarni promet. Voznina za pasažirje je bila najnižja, kajti uveden je bil zonski sistem. Ena zona je obsegala deset kilometrov (nekaj nad sedem in pol milj) in plačati je bilo treba za vsako dokončano ali pričeto zono štiri cente ameriške veljave. Poleg so bili še drugi popusti v pasažirskem prometu. Kljub temu so imele železnice profit.

Razmere so bile take, da ni mogla nobena privatna železnica konkurirati državnim železnicam.

Zakaj? Ali mogoče zaradi dobre uprave?

Uprava je že nekaj štela, ni pa povzročila vsega. Promet na glavnih državnih železnicah je bil gost. To se pravi po glavnih železnicah so drdrali vlaki noč in dan, ki so vozili izdelke češke industrije na vse kraje, posebno pa v Trst in na Reko, kjer so jih naložili na ladje, da so jih odpeljale v prekmorske kraje. Naobratno so pa dovažali vlaki poljske produkte in take industrijske izdelke, ki jih niso izdelovali na Češkem. Gostost prometa je torej povzročila v prvi vrsti, da so imele glavne državne železnice dobiček.

Pred vojno so vprav v Ameriki kazali na državne železnice v Evropi, kako koristno je poddržavljenje železnic za ljudstvo.

Gospodarske razmere so po vojni spremenjene v Evropi. Zelo spremenjene so pa na Češkem. Tistega živahnega tovarnega in pasažirskega prometa ni več na železnicah. Železniška oprema je bila po vojni polomljena in za nič. V vojnem času niso delali nove železniške opreme, saj so še staro železniško opremo popravljali za silo. Nova železniška oprema in dobra popravila pa stanejo denar.

Evropa se bo morala najprvo vrniti v normalne gospodarske razmere, da se bo lahko državno obratovanje železnic primerjalo s privatnim obratovanjem. Pa tudi železnice se bodo morale nahajati v takem stanju, v kakršnem so bile pred vojno, da se lahko izreče pravična primera.

Dandanes primerjati ameriške železnice z državnimi železnicami v Čehoslovakiji, je pa neumnost. Ameriške železnice so bile popravljene po vojni na račun ameriškega ljudstva. Ko so bile ameriške železnice izročene privatni kontroli po vojni, so se nahajale v boljšem stanju, kot pred napovedjo vojne Nemčiji in Avstro-ogradi. Popravljene so bile proge, lokomotive, vozovi in druga oprema. Vse to se je zgodilo na račun ameriškega ljudstva.

Poglejmo pa ameriške železnice danes. V Minnesoti niso dostavile voz farmarjem pravočasno v jeseni, da pošljejo krompir na trg. Farmarji so morali pustiti krompir, da je segnil na njivah, mesto da ga spravijo v denar. Ali ni to velika izguba za ameriško ljudstvo? Ali niso imeli škodo farmarji in konzumenti? Tam na zapadu so zmetali več ko tisoč voz zelenjave in ovočja v reko Columbia, ker niso železnice imele lokomotiv, da prepeljejo te produkte na trge. Ali ni imelo od tega zopet izgubo ameriško ljudstvo? V nekaterih krajih je nastalo pomanjkanje premoga. Celo privatni premogokopni interesi dolže železniške družbe, da so zakrivilo pomanjkanje premoga, ker niso redno in pravočasno dostavljale železniških voz k rudnikom. Ali ni imelo od takega ravnanja železniških družb izgubo ameriško ljudstvo?

Železnice v Čehoslovakiji so imele izgube, a ta izguba je v primeri s škodo, ki jo je trpelo ameriško ljudstvo zaradi slabega obratovanja železnic pod privatno kontrolo tako malenkostna, da ne pride v poštev.

Navsezadnje je treba povedati, da je nacijonalizacija ameriških železnic po Plumbovem načrtu vse nekaj drugega kot pa državni obrat evropskih železnic!

Fašistovska grozodejstva.

Cenjeno uredništvo!

Obljubil sem Vam že pred dolgim časom, da Vam bom poslal poročilo o prvih volitvah v državi, katere so preživeli Slovani in Italiji in katerih gotovo ne pozabi noben italijanski državljani slovenske narodnosti. Te volitve so se vršile dne 15. maja 1921. Ne bi Vam tudi sedaj še poslal tega članka, ko ne bi čital v Vašem cenj. listu s dne 1. marca 1923, da je jeklariki ear Elbert H. Gary ob priliki svojega govora v Neapelju pohvalil fašiste in se izrazil, da mu nasilja, ki jih vršijo, ugajajo. Porabljam to priliko, da temu gospodu, ki gotovo sedi vedno pri pogrbenih mislih in ki gotovo ne ve, kaj je prava pravda življenje človeške mase, napišem v spominsko knjigo: Drugače je o nemu, ki gleda, kako ženejo teleta v melecio, in zopet drugače je teletu, ki ga ženejo v melecio. Prehajam na poročilo o dogodkih, ki morajo biti v aramotu vsaj italijanski zgodovini, ki morajo vsaditi ogorčenje vsakega civiliziranca.

V Italiji se voli na ta način: Posamezne stranke postavijo svoje kandidatne liste, ki se morajo prijaviti občinu. Obenem se določi tudi odznak stranke. Jugoslovanska narodna stranka je imela kot odznak starodavni simbol slovanstva: lipovo vejico. Na dan volitev se potem stavijo glasovnice, ki nosijo oznake dotične stranke, v posebno kuverto, ki se da zapечатena predsedniku volilne komisije in kateri vrže nato kuverto v posebno žaro. Po zakonu je predpisana stroga tajnost, tako stroga, da mora volilec, ko stavi glasovnico v kuverto, iti v spovednici podobno kabino, ki je od vseh strani tako zaprta, da ne more nihče volilce kontrolirati, katero in kako glasovnico je stavil v kuverto. Po tem kratkem uvodu si bo lahko predstavljati vsak, v koliko so se držala oblastva volilnega zakona napram Slovanom v Italiji.

Razkrita fašistovska organizacija si je dala nalogo, da o nemogoči slovenskim volilecem svobodno glasovati. V ta namen je bila ta organizacija dobro preoklepana z denarjem, avtomobili, orožjem in municijo. V najboljšem slučaju so se lokalna in delna oblastva zadržala napram fašistom pasivno, t. j. pustila so ji delati, kar so hoteli, a v največji slučaj so se oblastva pomagala vršiti nasilja nad Slovani. Značilno je, da se je samo en vojaški stotnik uprl fašistovskemu nasilju. To je bil stotnik Abejan, poveljnik štacijskega poveljstva v Klani pri Kastvu.

Povdarjam, da so bili vsi slovenski občinski svetniki že pred volitvami razpušteni in da so bile vse občine v rokah italijanskih šupanov in komisarjev, ki so bili vsi po večini zagrizeni sovražniki vsega onega, kar se je imenovalo Slovan. V občini Dekani, Buzet, Kanfanar, Vrsar, Oprtalj in drugih se so bili volilni imeniki na tak način sestavljeni, da ni bilo upisanih niti 10 odstotkov slovenskih volilcev, ki bi bili morali biti po zakonu vpisani. Tudi so posamezne volilne sekcije tako razvrstile, da so morali volilec, ako so hoteli glasovati, iti po 40 kilometrov daleč. To pa je bilo samo tam, kjer so imeli glasovati slovenski volilec. Na kak način se je delalo, kažejo dovolj sledeči slučaj: Dne 12. maja 1921. je prišlo na občino v Buzet okoli 300 volilcev iz Sluna, Lanišča, Trstenika, Bresta, Rakitoviča, Vrha, Draguča, Strpeca in Cerniš, da bi dvignili potrdila, da so vpisani v volilni imenik, katere bi jim bila morala občina dostaviti na dom. V občinskem uradu so uradniki nalašč delali tako počasi, da je dobilo v času od 9. do 12. ure samo 8, a od 14. do 16³⁰ samo 7 volilcev ta potrdila. Ob tej uri so zaprli občinski urad, a nek italijanski uradnik se je prišel norševati iz ljudi, ki so čakali že ves dan: "Uboželi! Čemu čakate, pojdit raje obdelovati polje, legitimacij ne dobite!" Nek volilec, ki je prišel na občino po legitimacijo, je ni dobil, ker je na vprašanje dotičnega uradnika odgovoril, da ne bo volil fašiste, ampak svoje ljudi.

Dne 12. maja s jutraj so je podalo okoli sto volilcev iz Vrkarja na občino po legitimaciji. Pred vasjo so jih aretirali in jih zaprli vseh 100. Oni, ki so protestirali proti takemu ravnanju, so bili od orožnikov pretepeni. Nekateri so potem izpušili, druge pa so držali zaprte do 16. maja, ko so volitve že končane.

V drugi polovici aprila 1921. so začele fašistovske organizacije vprav besneti posebno po Istri. Vozili so se od vasi do vasi v avtomobilih in počenjali vsake vrste nasilja in grozodejstva. Od Trsta do Pole, od Poreča do Voloskega ga ni kraja, katerega ne bi bili fašisti za časa volitev obkralili. Povsod so naznanili svoj prihod s streli iz revolverjev, razstreljevanjem bomb in petard. Navajam v sledečem samo najznačilnejše slučaje.

1. Dne 14. aprila 1921. so z grožnjami prišli fašisti iz Pazina učitelja v Sv. Petru v Šumi, Šimeta Boloniča, da je moral zapustiti kraj.

2. Dne 20. aprila so fašisti vrgli tri hrvaške učitelje v žimnjo iz šole ter so jim prepovedali še nadalje bivati v žimnju.

3. Dne 21. aprila so fašisti zaigrali učitelja iz Sv. Katarine pri Pišnu, ga odvabili najprej na sedež fašija, nato se ga pa poslali v Polo. Tu mu je zapovedal fašijo, da mora do konca volitev ostati v Ližnjanu pri Poli.

4. Dne 30. aprila se je pojavil oddelek fašistov iz Pazina v okoliš Labinja. Hodili so od kraja do kraja ter z oboroženo roko grozili kmetom, da jih postrele in jim pošgo hile, ako bodo glasovali za jugoslovansko stranko. V Šumbru so vdrti, epemljani po karabinjerjih in po tamokšnjem italijanskem učitelju v stanovanje hrvaškega učitelja Diminiča ter mu zagrozili, da zažgo šolo in njega, ako se prikaže na volitve iz hile.

5. Dne 2. maja vdrtlo 6 fašistov v stanovanje župnika Šaželjina v Klanecu. Zapovedali so mu, da se mora do 12. maja odstraniti v Jugoslavijo, ker ga bodo sicer, ako ga ta dan najdejo še doma, ustrelili.

6. Dne 5. maja je vdrl oddelek fašistov v stanovanje župnika Červarja v Zrenju pri Oprtlju. Preiskali so vse stanovanje, nato pa zmetali vse pohištvo skozi okno ter ga na cesti zažgali.

7. Dne 4. maja so vdrti fašisti v Malem Ločinju v Hrvaško hranilnico, ker so mislili, da bodo tamkaj našli jugoslovanske glasovnice. Razbili so vse pohištvo in zažgali vse knjige.

8. Dne 5. maja popoldne je gruča fašistovskih pobalinov vdrla v cerkev v Ponjannu, kjer se je ravno vršila popoldanska služba božja. Vse vernike so s kletvinami in grožnjami zmetali iz cerkve, nato pa iskali župnika, ki jim je pa pravočasno ubežal.

9. Dne 6. maja je oddelek fašistov preiskal hišo Nazarija Pečariča v Pobjeh pri Koprnu. Našli so mu večje število slovenskih glasovnic ter jih odnesli.

10. Isti dan so udrli koperski fašisti v stanovanje Josipa Ahtika v Koprnu. Celih pet četrtin ure so preiskavali hišo. Drugi dan so preiskovali ponovili, in odnesli vse knjige Ahtikove ter jih zažgali.

11. Dne 3. maja so fašisti iz Pazina zaukazali finančnemu rešitelju Šubeljannu, da mora v osmih dneh zapustiti Pazin, ako mu je življenje drago.

12. Dne 4. maja je prišlo devet fašistov v hišo Antona Božiča iz Laz pri Motovunu. Zahtevali so od njega, da jim poda obljubo, da ne bo boben Hrvat iz Motovunske okolice glasoval na dan volitev. Ko jim je odgovoril, da on lahko garantira in obljubi kaj samo za svojo osebo, so mu naložili velikanško breme knjig, katere je moral nositi do Motovuna, kjer so ga zaprli za toliko dni, da so volitve končale.

13. Dne 7. maja so vdrti fašisti iz Pazina v stanovanje župnika v Kringi pri Pazinu. Preiskali so hišo, ter nato zmetali vse knjige in pohištvo na cesto, kjer so vse zažgali. Nato so pretepli s palicami in revolverji župnika, ga naložili zvezanega na avtomobil

ter odpeljali v Polo. Tu so ga izročili karabinjerjem, ki so ga poslali v Trst.

14. Isti dan in v istem kraju so vdrti fašisti tudi v stanovanje tamokšnje učiteljice. Grozili so ji s revolverji in ji raztrgali vso obleko, da je ostala naga. Odnegli so ji tudi obleko, vso zlatnino in ves denar.

15. Dne 7. maja so fašisti iz Poreča prišli v Rakotole in vprašali po župniku don Kiraču. Ker ga niso našli doma, so zagrozili, da bodo pogнали vso vas v zrak.

16. Dne 8. maja je pridrla gruča fašistov iz Pirana v Sv. Peter pri Piranu. Kriče in streljaje iz samokresov so vdrti v kmečke hiše, razbivali sode vina in pretepili sredi vasi nekega sedemdesetletnega starčka. Nato so zažgali vse seno po celi vasi, tako da je v par minutah objel gost dim vso vas. Ljudstvo je prestrašeno zbežalo iz vasi v polje.

17. Dne 29. aprila je pozval načelnik policije v Poli Viktorja Grubišča in odvjetnika Kiraca na policijsko poveljstvo. Tu so jih prisilili, da sta podpisala izjavo, da se ne bosta vdeležila volitev.

18. Dne 3. maja so fašisti iz Pole preiskali hišo Mateja Čerljeniča. Iskali so slovenskih glasovnic. Ker niso našli ničesar, so se oddaljili z grožnjo, da mu bodo, ako le svedo da se udeležuje volilne agitacije, zažgali stopala na nogah.

19. Dne 7. aprila se je pripeljal v Ornikal pri Trstu avtomobil fašistov. Udrli so v hišo Josipa Andrijašiča in pretepli njegovo ženo in sina. Zahtevali so, naj jima izroči slovenske glasovnice. Nato so sneli pred hišo vse listine ter jih zažgali. Odnegli so tudi večjo vsoto denarja. Poveljnik orožnikov iz Černogakala je potem, ko so fašisti odšli, dejal, da so storili prav.

20. Isti fašisti so se odpeljali nato v Osp, kjer so premotali župnika vse stanovanje. Ko so odhajali, so začeli streljati iz samokresov ter težko ranili župnika.

21. Dne 7. maja so fašisti iz Kopa preiskali vse hiše v Marozigah in Truškah ter odnesli vse glasovnice jugoslovanske narodne stranke.

22. Dne 7. maja je prejel župnik Zigulji v Draguš pri Buzetu od predsednika fašistov ultimatum, da se mora tekom treh dni odstraniti od tam, ker drugače bo odšel mrtev.

23. Ista usoda je doletela dne 9. maja župnika Dukiča iz Sovinjaka pri Buzetu.

24. Isti dan je bilo zaukazano tudi župniku v Buzetu, da se mora odstraniti od tam za toliko časa, da bodo volitve končane.

25. Dne 9. maja so fašisti preiskali hiše vsem kmetom v Plavjah pri Miljah. Odnegli so vse slovenske glasovnice.

26. Dne 8. maja so pazinski fašisti z grožnjami iztirali 72-letnega župnika Justa Filipiča. Zapustiti je moral Julijsko Krajino v treh dneh.

V obglod teh nasilstev in še nešteto drugih terorističnih fašistovskih nastopov, je politično društvo "Edinost" v Trstu, kot vrhovna slovenska organizacija, odposlalo dne 9. maja 1921. ministrskemu predsedniku Giolittiju sledečo brzojavko:

"Zahtevamo direktno pri vas, da najstrožje postopate proti nasiljem in protislovanskim izgredom v Istri, ki so ob sodelovanju krajevnih oblastev in varnostnih organov zavzeli naravnost katastrofalne oblike!"

Fašistovske organizacije bičajo vso pokrajino in zabranjujejo slovenskemu prebivalstvu izvrševanje volilne pravice. Osebe, posebno učitelji in duhovniki, so preganjani in izgnani. Hiše in stanovanja s pohištvom vred mnogim požgana in uničena, nezalčana mučenja. Osebe in celi kraji ogroženi s požigom in ubojstvom.

Ogorčeni do vrhunca protestiramo proti nasiljem in zahtevamo takojšnje ukrepe od strani vlade."

Istodobno je prejemeno društvo interveniralo pri deželni vladi v Trstu, zahtevajoč, da takoj ukrene vse potrebno, da nasilja neha. Nič ni pomagalo vse skupaj, kar je dokaz, kako malo so se zbrigali krajevni varnostni organi in oblastva za ukaze, ki so jih prejeli od svojih naprej postavljenih. Ni izključeno pa — in to je danes takorekto dokazano — da so ravno ta višja oblastva hlinila napram nam vso naklonjenost in trud, da bi storila spoštovati zakon, dajala pa navodila fašistovskim organizacijam, naj preprečijo Slovanom izvrševanje volilne pravice. Kako bi tudi izgledalo za Italijo, ki je razglasila, da so tu Slovani le v manjšini, ko bi

naskrat bila večina poslanecev Slovencev in Hrvatov?

Nasilja, ki so se po tem brzojavu začela vršiti, presegajo že vse meje. Zahvaliti se ima Italija z vsemi svojimi fašisti le miro-ljubnemu našemu značaju in pa discipliniranosti in civilizaciji našega naroda, ki živi v mejah Italije, da se ni tedaj uprl in rabila sredstva v svojo obrambo, kakršna so rabili napadalci napram njemu. Prepričan sem, da bo zanimal aliehrnega slovenski čutečega Sloveka ta odlomek iz naše poti bolesti in bom prihodnjiš še nadalje poročal o grozodejstvih. Kdor hoče presoditi pravilno naš položaj, naše življenje in naše delovanje, mora vedeti za ta del naše žalostne zgodovine. Dan prvih volitev pomeni za nas isto, kar 13. julija 1920, ko so plamenj obšli naše največje kulturne središče Narodni dom v Trstu. — Poročevalec.

17. Dne 29. aprila je pozval načelnik policije v Poli Viktorja Grubišča in odvjetnika Kiraca na policijsko poveljstvo. Tu so jih prisilili, da sta podpisala izjavo, da se ne bosta vdeležila volitev.

18. Dne 3. maja so fašisti iz Pole preiskali hišo Mateja Čerljeniča. Iskali so slovenskih glasovnic. Ker niso našli ničesar, so se oddaljili z grožnjo, da mu bodo, ako le svedo da se udeležuje volilne agitacije, zažgali stopala na nogah.

19. Dne 7. aprila se je pripeljal v Ornikal pri Trstu avtomobil fašistov. Udrli so v hišo Josipa Andrijašiča in pretepli njegovo ženo in sina. Zahtevali so, naj jima izroči slovenske glasovnice. Nato so sneli pred hišo vse listine ter jih zažgali. Odnegli so tudi večjo vsoto denarja. Poveljnik orožnikov iz Černogakala je potem, ko so fašisti odšli, dejal, da so storili prav.

20. Isti fašisti so se odpeljali nato v Osp, kjer so premotali župnika vse stanovanje. Ko so odhajali, so začeli streljati iz samokresov ter težko ranili župnika.

21. Dne 7. maja so fašisti iz Kopa preiskali vse hiše v Marozigah in Truškah ter odnesli vse glasovnice jugoslovanske narodne stranke.

22. Dne 7. maja je prejel župnik Zigulji v Draguš pri Buzetu od predsednika fašistov ultimatum, da se mora tekom treh dni odstraniti od tam, ker drugače bo odšel mrtev.

23. Ista usoda je doletela dne 9. maja župnika Dukiča iz Sovinjaka pri Buzetu.

24. Isti dan je bilo zaukazano tudi župniku v Buzetu, da se mora odstraniti od tam za toliko časa, da bodo volitve končane.

25. Dne 9. maja so fašisti preiskali hiše vsem kmetom v Plavjah pri Miljah. Odnegli so vse slovenske glasovnice.

26. Dne 8. maja so pazinski fašisti z grožnjami iztirali 72-letnega župnika Justa Filipiča. Zapustiti je moral Julijsko Krajino v treh dneh.

V obglod teh nasilstev in še nešteto drugih terorističnih fašistovskih nastopov, je politično društvo "Edinost" v Trstu, kot vrhovna slovenska organizacija, odposlalo dne 9. maja 1921. ministrskemu predsedniku Giolittiju sledečo brzojavko:

"Zahtevamo direktno pri vas, da najstrožje postopate proti nasiljem in protislovanskim izgredom v Istri, ki so ob sodelovanju krajevnih oblastev in varnostnih organov zavzeli naravnost katastrofalne oblike!"

Fašistovske organizacije bičajo vso pokrajino in zabranjujejo slovenskemu prebivalstvu izvrševanje volilne pravice. Osebe, posebno učitelji in duhovniki, so preganjani in izgnani. Hiše in stanovanja s pohištvom vred mnogim požgana in uničena, nezalčana mučenja. Osebe in celi kraji ogroženi s požigom in ubojstvom.

Ogorčeni do vrhunca protestiramo proti nasiljem in zahtevamo takojšnje ukrepe od strani vlade."

Istodobno je prejemeno društvo interveniralo pri deželni vladi v Trstu, zahtevajoč, da takoj ukrene vse potrebno, da nasilja neha. Nič ni pomagalo vse skupaj, kar je dokaz, kako malo so se zbrigali krajevni varnostni organi in oblastva za ukaze, ki so jih prejeli od svojih naprej postavljenih. Ni izključeno pa — in to je danes takorekto dokazano — da so ravno ta višja oblastva hlinila napram nam vso naklonjenost in trud, da bi storila spoštovati zakon, dajala pa navodila fašistovskim organizacijam, naj preprečijo Slovanom izvrševanje volilne pravice. Kako bi tudi izgledalo za Italijo, ki je razglasila, da so tu Slovani le v manjšini, ko bi

naskrat bila večina poslanecev Slovencev in Hrvatov?

Nasilja, ki so se po tem brzojavu začela vršiti, presegajo že vse meje. Zahvaliti se ima Italija z vsemi svojimi fašisti le miro-ljubnemu našemu značaju in pa discipliniranosti in civilizaciji našega naroda, ki živi v mejah Italije, da se ni tedaj uprl in rabila sredstva v svojo obrambo, kakršna so rabili napadalci napram njemu. Prepričan sem, da bo zanimal aliehrnega slovenski čutečega Sloveka ta odlomek iz naše poti bolesti in bom prihodnjiš še nadalje poročal o grozodejstvih. Kdor hoče presoditi pravilno naš položaj, naše življenje in naše delovanje, mora vedeti za ta del naše žalostne zgodovine. Dan prvih volitev pomeni za nas isto, kar 13. julija 1920, ko so plamenj obšli naše največje kulturne središče Narodni dom v Trstu. — Poročevalec.

17. Dne 29. aprila je pozval načelnik policije v Poli Viktorja Grubišča in odvjetnika Kiraca na policijsko poveljstvo. Tu so jih prisilili, da sta podpisala izjavo, da se ne bosta vdeležila volitev.

18. Dne 3. maja so fašisti iz Pole preiskali hišo Mateja Čerljeniča. Iskali so slovenskih glasovnic. Ker niso našli ničesar, so se oddaljili z grožnjo, da mu bodo, ako le svedo da se udeležuje volilne agitacije, zažgali stopala na nogah.

19. Dne 7. aprila se je pripeljal v Ornikal pri Trstu avtomobil fašistov. Udrli so v hišo Josipa Andrijašiča in pretepli njegovo ženo in sina. Zahtevali so, naj jima izroči slovenske glasovnice. Nato so sneli pred hišo vse listine ter jih zažgali. Odnegli so tudi večjo vsoto denarja. Poveljnik orožnikov iz Černogakala je potem, ko so fašisti odšli, dejal, da so storili prav.

20. Isti fašisti so se odpeljali nato v Osp, kjer so premotali župnika vse stanovanje. Ko so odhajali, so začeli streljati iz samokresov ter težko ranili župnika.

21. Dne 7. maja so fašisti iz Kopa preiskali vse hiše v Marozigah in Truškah ter odnesli vse glasovnice jugoslovanske narodne stranke.

22. Dne 7. maja je prejel župnik Zigulji v Draguš pri Buzetu od predsednika fašistov ultimatum, da se mora tekom treh dni odstraniti od tam, ker drugače bo odšel mrtev.

23. Ista usoda je doletela dne 9. maja župnika Dukiča iz Sovinjaka pri Buzetu.

24. Isti dan je bilo zaukazano tudi župniku v Buzetu, da se mora odstraniti od tam za toliko časa, da bodo volitve končane.

25. Dne 9. maja so fašisti preiskali hiše vsem kmetom v Plavjah pri Miljah. Odnegli so vse slovenske glasovnice.

26. Dne 8. maja so pazinski fašisti z grožnjami iztirali 72-letnega župnika Justa Filipiča. Zapustiti je moral Julijsko Krajino v treh dneh.

V obglod teh nasilstev in še nešteto drugih terorističnih fašistovskih nastopov, je politično društvo "Edinost" v Trstu, kot vrhovna slovenska organizacija, odposlalo dne 9. maja 1921. ministrskemu predsedniku Giolittiju sledečo brzojavko:

"Zahtevamo direktno pri vas, da najstrožje postopate proti nasiljem in protislovanskim izgredom v Istri, ki so ob sodelovanju krajevnih oblastev in varnostnih organov zavzeli naravnost katastrofalne oblike!"

Fašistovske organizacije bičajo vso pokrajino in zabranjujejo slovenskemu prebivalstvu izvrševanje volilne pravice. Osebe, posebno učitelji in duhovniki, so preganjani in izgnani. Hiše in stanovanja s pohištvom vred mnogim požgana in uničena, nezalčana mučenja. Osebe in celi kraji ogroženi s požigom in ubojstvom.

Ogorčeni do vrhunca protestiramo proti nasiljem in zahtevamo takojšnje ukrepe od strani vlade."

Istodobno je prejemeno društvo interveniralo pri deželni vladi v Trstu, zahtevajoč, da takoj ukrene vse potrebno, da nasilja neha. Nič ni pomagalo vse skupaj, kar je dokaz, kako malo so se zbrigali krajevni varnostni organi in oblastva za ukaze, ki so jih prejeli od svojih naprej postavljenih. Ni izključeno pa — in to je danes takorekto dokazano — da so ravno ta višja oblastva hlinila napram nam vso naklonjenost in trud, da bi storila spošt

FRANK OGLAR,
6401 Superior Avenue, Cleveland

4

Josip Jurčič.

Sin kmetskega cesarja.

(Dalje.)

Znano je bilo med ljudstvom, da je za njegovega prihodnjega gospoda namenjen baron Viljem Turen, sin slovečega premagalega Kosomanovega oddelka kmetske vojske. Ljudje radi sina sodijo po očetu. Oče pa je bil med ljudstvom prav na slabem glasu. Govorica je še poviševala okrutnost in neumiljenost, s katero se je izkazoval pri kaznovanju ujetih kmetov iz zadnje vojske. Tudi se je govorilo, da ne dela posebno dobrotljivo in prizanesljivo s podložniki svojih graščin.

Mislili so, da mora sin biti takšen, kakršen je oče. V domačih pomenkih so torej podložniki Šrajbarskega turna večkrat ugibali in tožili si, kakšna škoda je, da dobra grajska gospodična dobo moža, ki ji ne more biti čisto nič enak. Ravno zaradi tega niso imeli tiste zaupljivosti in ljubezni do nje, katero je lepa deвица, tolažilca bolnikov in nadložnikov in pomočnica v vsaki bedi, zaslužila po vsej pravici.

Priprave za veliko slovesno svatovišče se začne delati na gradu, povabila se razpošlje bližnjim in daljnim sorodnikom in sosedom. Tudi podložnikom je ukazano, kaj bodo imeli storiti, da se poviša slovesnost vselega dne.

Prior iz bližnjega konstanjeviškega kloštra, gospod plemenitega stanu, prijatelj graščakov, je obljubil, da pride sam skleniti sveto sveso.

9.

Dva služabnika.

Dolžni smo bralcem svojim dogodek iz nekaj časa poprej povzeti, kar se nam zdi imenitno za daljni razvitek naše povesti. — V tistem času, ko so povsod kraljevali nezaupnost, nevarnost in nemir, so se morali graščaki prekrbovati z zvestimi služabniki, na katere so smeli zaupati ob vsaki priliki. Ker svojim podložnikom niso zaupali sebe in svoje varnosti, najemali so si popotno vojska-

ke iz Nemškega, takimenovane "Landknechte," tiste ljudi, o katerih je znano, da so služili v vojski ali, kakor jih ljudje še danes imenujejo Vlahe. Ti so veljali kakor zanesljivi, vsem plemenitakim željam z radovoljnostjo služili ljudje in hrabri bojniki.

Na Šrajbarskem turnu je gospodar potreboval več hlapcev. Rad je torej v svojo službo vzel dva Ukoka, ki sta se prišla ponujati.

Eden izmed obeh je bil precej postaren, grdega, odurnega obraza in ne prijaznega vedenja. Imenoval se je Peter in je trdil, da je že služil pri nekem manjšem, malo znanem graščaku blizu Ljubljane. Drugi, Janko, je dejal, da ni bil še nikjer v službi in je bil mlad fant, čednega obličja, pa nekako lokevega, potuhnjenege vedenja. —

Helmi oba nista bila povolji in je rekla očetu, naj ju kakor neznanec ne jemlje v hišo. Pa stari se v tem ni dal pregovoriti, rekel, da ljudi še po obrazu pozna, kateri so pošteni, kateri niso. Vendar je deklica vkljub tej očetovi modrosti neko nenavadno slabo nagnenje imela do teh dveh novincev. Zdelo se ji je — menda po čudni, marsikateremu človeku in sosebno ženskemu spolu urojeni slutnji — da ta dva človeka nista prinesla blagoslova božjega v hišo.

Navada in čas nekako oslabita vsako čustvo.

Tako je sčasoma tudi Helena je la misliti, da ta dva krivično sodi. Zakaj delata sta pridneje kakor drugi, služala sta vsak ukaz in sploh ni bilo očitno videti nobene napačnosti.

Čudno je pa bilo, da sta ta dva hlapca imela denar za pijačo in druge razstroške, in sicer mnogo več, kakor sta mogla zaslužiti.

Tudi to bi se bilo lahko komu čudno zdelo, da se izprva nista pečala z drugo družino, tihe pomenke imela med seboj, ob praznikih večkrat kam izginjala, sicer pa vse v gradu ogledala, vsakega dela se lotila.

Šele nekaj tednov pred namenjenim svatovskim dnevom se je jama drugim hlapcem, toda samo svoje vrste, namreč Vlahe, bližati in sosebno z dvema zvesto se pomenkovati.

Kaj so se ti pošteni menili, ni nikdar nihče zvedel. Samo mladi pastir, deček trinajstih let, je čul nekaj ponoči nekoliko besedi, katere so ga postavile v veliko nevarnost, dasi tudi jih ni razumel.

Zaspal je bil namreč v hlevu, kjer so se shajali tudi oni štirje Vlahe vsak večer. Nobeden izmed njih ga ni bil zapazil. Ko se fantič prebudi, je dejal ravno stari, grdi Peter enemu hlapcu: "Več boš zaslužil pri njem, kakor pri kateremkoli gospodu. On ima, kolikor hoče. Dal ti bo kolikor nama."

"Kaj pa bo, ako se zve?" vpraša drugi Uskok.

"Kako se bo zvedelo? Molči, pa je dobro. Mi nimamo drugega opravka, kakor v roke mu pripravimo tega plemenitaka, kadar pride. Plačal nam bo dobro. Kaj bo potem počel s njim, to nam ni mar. Kadar to opravimo, zapustimo hitro grad."

"Naprej plačaj!"

"To je, da! Kaj meni, da sem jaz tako brezpameten in Janko! Jaz nikomur ne zaupam. Tudi temu Kosomanu ne, čeravno ga poznam. Njemu je vseeno, ali ima kaj, ali nima."

"Velja!" pravi oni in udari v Petrovo roko.

Zdaj zagledajo pastirja v slami. Petrovo obličje se bolj zatemni in morebiti v prenapetosti aname Vlah skrit nož izpa. Eden ga začne pogovarjati, rekoč, da ni fant slišal ničesar in da ne bo pravil.

Zažuga torej prestrašenemu dečku vse muke in kazni, ako črne besedice o tem, kar je slišal, potem ga bace z nogo in spodi iz hleva.

Samoočebni se ve, da je bilo pastirja strah le misliti o tem.

10.

Poroka.

Zaželjeni dan pride. Lepega letnega jutra je bilo, nebo jasno, solnce je veselo vzhajalo, kakor bi se z veselimi ljudmi vred veselilo tega dne.

Svatje so prihajali od vseh str-

ni, imenitni in neimniti plemenitniki s svojimi ženami in čerami, na lepih konjih in brzih vozovih. Tudi ženin s prejšnjim krdelem sorodnikov svojih je bil prijetelj še prejšnji večer.

Da bi se ta veseli praznik na Šrajbarskem turnu praznoval slovesneje, je bila poroka uganjena v bližnji samotni podružni cerkvi, katero so nekdanji pobožni posestniki Šrajbarskega turna postavili na svoje troške. In da bi bil ta dan res praznik, je bilo kmetom ukazano, da ne smejo ničesar delati, ne doma ne na polju. Tlačanje so tej zapovedi tem laže in toliko rajši bili pokorni, ker so vedeli, da jih bo čakal v grajskem dvoru danes velikanški sod vina in dolga miza mesa, česar ne dobo vsak dan.

Pred omenjeno cerkvico je stala na obeh straneh poti do cerkvenih vrat množica radovednih ljudi, ki so ogledovali dolgo vrsto svatovskih gospodov in gospe, njih lepe bogate obleke, z zlatom in srebrom okovane meče, uzde in sedla in naposled vrsto jezdečih oboroženih hlapcev, z divjimi, neprijaznimi obrazi in zaničljivimi pogledi.

Med to množico sta stala v največjem vretju skrita tudi dva moža, ki sta pazljivo gledala, sicer pa vedno molčala. Eden izmed njih je celo štel vse oborožene člane svatovske vrste. Ko mu je prišel baron Jož Turen na vrsto, se mu je razvnelo oko in gotovo se je, gledaje za njim, ušel za nekaj parov.

Poslednji v vrsti so jezili domaći hlapci. Vlah Peter zagleda omenjenega moža med zvedavimi kmeti in mu pomiga z očmi. Nekaj bližje stoječih to opazi in obrne oči tjakaj.

"Takšen je kakor Kosoman," so šepetali kmetje, pa predno je kdo videl, kako in kaj, že onega moža ni bilo nikjer.

Množica jame vreti v cerkev, kjer je konstanjeviškega kloštra prior imel maševati pred poroko.

Za svate so bile spredaj pri oltarju napravljene klopi, kmeti in ljudstvo je stalo in sedelo zadaj.

(Dalje prihodnjič.)

Amerika in liga narodov.

Z ozirom na "to keep out of" kaže liga narodov sredi prve službene dobe Hardingove nekaj takih značilnosti, kakršne je kazala svetovna vojna koncem prve službene dobe Wilsonove.

Republikanska stranka je bila l. 1920. zmagovita največ zastranega, ker nas je "kept us out of the league of nations — obvarovala pred ligo narodov", kakor je zmagal Wilson l. 1916, ker nas je "kept us out of war — obvaroval pred vojno". In če je bilo treba Wilsonu samo pet mesecev po njegovi zmagi napovedati vojno Nemčiji, medtem ko nas je Harding obvaroval pred ligo narodov več kakor dve leti, se vendar že kaže mnogo znamenj, da postaja težnja po ligi dan z dnem močnejša, in močnejša.

Nadalje je mnogo kritikov, ki trde, da vodijo iste sile, ki so poglne Wilsona v vojno, sedaj gonijo, ki stremi za tem, da bi prišel Harding in z njim vsi mi v ligino naročje. Za geslo o naši narodni časti in bodočem blagostanju so mednarodni bankirji, katerih vložki bi bili mnogi varnejši, če bi stari Sam postal član liginega sveta in njen zakladnik.

Nikjer ne kaže dejstva, da bi predsednik Harding nadvse rad videl, če bi se Amerika priključila liginemu varovanju, ki je znan pod imenom "mednarodno razsodišče v Hagu". Njegovi pristalci trde, da bi s tem korakom Amerika ne storila nobene napake. To pa zato ne, ker bi s tem še ne vstopila v ligo. Združene države bi potem le pomagale razsojati v sporih, ki bi jih liga predložila mednarodnemu sodišču v Hagu v pretes in razsojo.

Ligini sovrzniki pa so malo drugega mnenja. Z vso previdnostjo in pazljivostjo motre razpoloženje, ki je nastalo med liginimi zagovorniki sedaj, ko se republikanci čedalje bolj nagibljejo k svetovnemu razsodišču. Ob tem neumnem opazovanju opozarjajo na dejstvo, da zahtevajo ligi sedaj z vso napornostjo vstop Združenih držav v ligo z obema nogama.

Nekako sredi med temi odprtimi prijatelji in nasprotniki evropske mednarodne lige stoji skupina s senatorjem Papperjem iz Pennsylvanije na čelu. Ta pravi, da moramo vstopiti v kolo liginih

članov, ali ne pa poprej, dokler se ne iznebi in očisti liga vseh nespejmeljivih in zametljivih določb.

Tako imamo dve skrajni struji in eno, ki se vleče nekako po sredini med obema prvima. Politično orodje je dodobra nasičeno s to mešano kislino, in cela zadeva mednarodne lige se vrača na ameriški politični oder. Stranka, ki bo imela čez tri ali štiri leta vladne vajeti v rokah, bo lahko dejala, da ima proligin mandat od strani celega našega naroda. To se da prav lahko doseči, če bo prihodnja volilna kampanja tako zmešana, da bo mogel zmagovati kandidat tolačiti svojo zmagavo, kakor bo že paš hotel. Lahko bo rekel, da mu je ljudstvo poverilo nalogo privesti Združene države ligi v naročje, lahko pa tudi nasprotno.

Kakor vse kaže, se predsednik že v kratkem kar naravnost izreče za mednarodno sodišče. Imeti namerava po deželi celo vrsto govorov temu svojemu nazoru v prilog. In državni tajnik Hughes mu bo pomagal v tem poslu leto-šnje poletje. Mnogi jima bodo sledili od mesta do mesta ter podirali, kar bosta onadva sezidala. Dosti jih pa bo tudi, ki bodo šli za njima ter zahtevali, naj stopijo Združene države v ligo kar naravnost.

Veliko preglastic bosta imela predsednik in državni tajnik v tem pogledu med senatorji. Med temi je število takih, ki so odločno proti predsednikovemu načrtu glede mednarodnega razsodišča, dokaj veliko. In te bo teže pridobiti za stvar kakor pa ljudi po deželi, zakaj, ljudstvo je naivnejše od senatorjev. In če bo hotela administracija imeti za mednarodno sodišče v senatu večino, jo bo morala plačati precej drago. Zato se nam je nadejati prav zanimivih kupčij med administracijo in senatorji, ki ji sedaj nasprotujejo v tem oziru. Več kakor tucat senatorjev je, ki so pripravljeni glasovati za mednarodno sodišče, če se jim administracija ukloni v drugih zadevah.

Vnanji minister Hughes utegne izrabiti pri tem Mehiko in Rusijo. Pravijo, da bi s pripoznanjem imenovanih dežel pridobila administracija kar celo vrsto prijateljev med senatorji.

Turški Pavliha.

Nekoč je spekel Nasradin-Hodža gosko in jo nesel kadiju (turški sodnik). A spotoma začuti lakoto in poje eno stegno. Pa odnese gosko na sodnijo in jo položi s podstavkom vred pred sodnika. Sodnik vpraša, kje je druga noga. Nasradin-Hodža odgovori:

"Naše goske imajo samo po eno nogo."

Baš pred sodiščem se je nahajala čreda gosi, ki so stale vse na eni nogi, pa nadaljuje Nasradin-Hodža:

"Ako ne veruješ, poglej tamle."

Na sodnikovo povelje razženejo gosi s palicami. Ko pa bežijo gosi na obe nogi, reče Nasradin-Hodža kadiju:

"Če bi tebe gonil s takimi palicami, bi bežal magari po štirih."

IMAM NA ZALOGI PRAVE LUBASOVE HARMONIKE

tri in štirivrstne, dvakrat, trikrat in štirikrat uglasene, nemške, kranjske in chromatične, kakor tudi kovčke za harmonike.

Imam tudi prave STAROKRAJSKE KOSE

kovane na roko iz svetovno znane tovarne SENSERWERK-KREHNHOF s Starokrajem, v dolgotni od 25 do 33 inčev, po sleditih cenah: Posamezna kosa po \$1.50, šest kos skupaj ali več po \$1.25. Klepalno orodje, dvoje vrste, po \$1.00, trije po \$1.25. BERGAMO brusilni kamni, najboljši vrste po 40c.

Pri teh cenah je postojna še višja; s naročilom vred je poslati tudi denar vnaprej. Radi kos vprašajte rojake, ki so jih že naročili od mene.

ALOIS SKULJ, 323 Epsilon Place, Brooklyn, N. Y.

ODHOD IN PRIHOD.

Na ponedelj in na ponedelj se največ potuje. Rojaki se vračajo v domovine, bodijo tja na obisk in po opravkih.

V STARI KRAJI — Ako ste Vi med onimi, ki so namenjeni v stari kraj to ponedelj, tedaj je v Vaso korist, da potujete "skupaj" tvedko ZAKRAJŠEK & ČEŠARK v New Yorku, ki je spet na svetu toli in toliko potujočih in katero vam priporočajo mi štirinajst rojaki, ki se do sedaj nikoli niso potovali.

IZ STAREGA KRAJA — Po 1. juliju t. l. bo spet prišlo 6429 Jugoslovancev v Ameriko. Ako ste Vi namenjeni dobiti kako mesto in starostna krta, tedaj je najbolje, ako potujete vse poole, ki se s tem v svet, tvedko ZAKRAJŠEK & ČEŠARK v New Yorku. Ona vam bo dala vse informacije, izdelala potrebne listine, prodala krta, odprala potujoč denar za krta, ter bo tudi Vam pomagala svojo potovanje do prirode v New Yorku.

POSREJANJE DENARJA — Turška ZAKRAJŠEK & ČEŠARK ima svoje lastne direktne avto in pošto in posreduje bankami in starostno krta in je zato v stari leti potujočim na službo pri potujočih denarjih. Njene posreditve pridejo točno na sedanje potje ter so izpolnile hitro brez vsakega odlašanja.

Ne pozabite tega, kadar pošljete denar v stari kraj.

Za nadaljnjega posrednika se obrnite na

SLOVENSKO BANKO

ZAKRAJŠEK & ČEŠARK,

70 — 9th Ave., New York, N. Y.

Na krvavih poljanah.

IVAN MATIČIČ.

(Dalje.)

SKOZI TIROLE.

Iz vseh gorakih kotlin in grap so vrele trume v nižavo: preko Trente čez Mojstrovko v Kranjsko goro, v Podkoren, v Rateče, druge preko Koritnice in Spodnjega Loga čez Rabelj in Trbiž v Belo peč. Vračali so se sinovi planin v nižino, radostni, pevajoči, vsi zaraščeni, umazani, ušvi.

Strmeli so divji možje, ko so prišli do ljudi, ko so zagledali ženske in otroke; topilo se jim je srce od radosti, ko so se prikazala brhka dekleta.

Ves teden so cepale stotnje. Ko je bil zbran ves polk, smo se natrpali v železniške voze. Vlaški so puhili silno paro iz sebe in odpeljali štiri tisoč slovenskih "krompirjevcov" preko Trbiža, Beljaka, noter v Tirole na Lienz in dalje do Brunecka. Tu smo izstopili. Prišel se je vesel pohod po divni tirolski deželi. Bil je to najlepši pohod, kar jih je dotlej doživel polk. Vriskanje in petje je spremljalo veselo potovanje. Začuden so strmeli domačini izpred svojih lično izrezljanih in pisanih lesenih hiš.

"Odkod prihajajo ti veseli ljudje?"

"Iz gorakih ledenic. Na jug gremo, v toplo pomlad."

In po beli cesti so koračile čete zdravih, krepkih fantov, amejale se, zbijale kale; za njimi so rezgetale mule, tovrni konji, drdrali trenski vozovi, karete. Za temni pa je razsajala in lajala na vse pretege — pasja baterija. —

Nekje so peli zvonovi.

"Ah, zvonovi! Kako dolgo vas že nismo čuli!"

Prišli smo v Ehrenburg in tam prenočili. In zopet naprej proti jugu, v Brixen, Waldbruck. Povsod smo počivali. Prišli smo v Bozen, kjer smo ostali tri dni, nerodno otorkljivi po mestu, zapravljali denar, zijali v izložbe, bili v napotje prijaznemu meščanstvu, ki nas je radovedno izpraševalo in začudeno zmajevalo z glavno:

"Odkod ste, ljudje božji! Napravljene ste kot naši tirolski streli, imate ravno taka kurja peresa, a govorite jezik, ki ga ne razumemo."

"V snežnikih smo mrli, zdaj gremo po svetu, ki je velik in lep."

"Toda po tako divnih deželah niste še hodili, kot je naša. Glejte, sami veličastni vrhovi."

"Prehodili smo jih več, nego jih imate vi."

"Kaj? Ne zanimaste se za lepoto naših gor? Bele vrane ste, ljudje božji! Saj se vendar vse svet divi naši deželi."

"Mi smo še siti planin. Je vnaprej se nam upira korak v vaše gore. Pokažite nam trto, dajte nam vina, vina!"

(Dalje prihodnjič.)